

Iam vero ubi plures sunt distincti inter se, qui constituantur in eadem essentiali perfectione, qua respondetur ad quaestionem, quid res sit essentialiter (*το τι ἡν σύντι*), communis illa essentialis perfectio appellatur ab omnibus doctis et indoctis *essentia seu* (quatenus essentia est principium operationis) *natura*, distincti autem inter se, quorum est natura communis, appellantur hypostases et (si natura est intellectualis) personae (1). Professio ergo christiana, qua credimus unam naturam et tres personas divinas sive Deum unum natura et trinum personis, nihil aliud continet, quam quod in ipsa doctrina Scripturarum propositum esse demonstravimus.

THESIS III.

Distinctio personarum et unitas naturae ex specialibus testimoniosis novi Testamenti demonstratur.

* In testimoniosis specialibus novi Testamenti, quibus personae divinae simul connumerantur, tum realis inter se distinctio doctrinæ, quatenus formaliter unus est Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus; tum unitas custoditur, quatenus unus est Deus, et tres unum sunt deitate.*

I. Velut compendium doctrinae ac fidei profitendae de Deo uno secundum naturam et trino personis Christus Dominus complexus est in ipso forma baptismi tamquam sacramento fidei, quo omnes fidem amplecti initiandi essent et Ecclesiæ aggregandi. * Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra: euntes ergo docete (μαθητευσάτε) omnes

(1) Concepta hic obiter propositus naturas et hypostasis interim nobis sufficit. Latissime de haec rediximus in Tract. de Incarnatione, ex quo inferius suo loco nonnulla repeteremus, quatenus opus fuerit. Per opportuna est declaratio s. Ioannis Damasceni, « Hypostasis non significat, quid vel quale aliquid est, sed quis est... Scire oportet, quod quae natura differunt, dicuntur *alius et alius...* quae autem distinguuntur numero, videlicet hypostases, dicuntur *alius et alius...* Naturæ significat quid aliquid sit, hypostasis vero hunc aliquem vel hoc aliquid (in se subsistens et non communis pluribus) ἡ περ φυσις το τι σημαῖνει, ἡ δι ἕντες τον τινὰ καὶ τινὰ τι. » Damasc. dialect. c. 17. Vide Dialog. I. de Trin. p. 17. (inter Opp. Athanas. T. II. p. 483); Leontium (Galland. XII. p. 714); Theodor. Abucare opuse. 28. [ed. Gretzer p. 511].

gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti (*ἵνα το ὄνομα του πατρος, και του υἱου, και του ἄγιου πνευματος*)» Matth. XXVIII. 19. In solemnî hac formula, omnibus Christianis in ipso sacramento fidei praescripta ad sanctificationem simul et fidei professionem, enuntiatur ut fidei christiane symbolum ac tesserâ trium inter se *distinctio* secundum formalem rationem Patris et Filii et Spiritus Sancti, et eorundem *unitas* quatenus sunt unus Deus.

1. Enuntiari hic distinctionem Patris et Filii, ut alius sit Pater, alius Filius, non autem sit tantummodo unius personæ duplex appellatio secundum diversam sui manifestationem aut operationem ad extra, vel secundum duplex attributum absolutum, est omnino evidens a) ex ipsis nominibus *Pater et Filius*. Neque enim haec nomina dicuntur in relatione ad aliquem alium terminum sed ad se invicem, ut Pater sit ipsis Filii, et Filius sit ipsis Patris. Tum vero necessario intelligitur Pater persona alia quam suus Filius, et viceversa. b) Supposita nominum significatione experimentum originem unius ab altero, est evidens illa relatio duorum ad invicem ex ipsa connumeratione cum interposito articulo τον πατρος και του υἱου (1). Ceterum c) omissionis his considerationibus textus immediati, in universa doctrina Christi et Apostolorum de hac reali distinctione, ut alius sit Pater Fili et alius Filius Patris, atque ideo duas sint distinctæ hypostases, nullum potest esse dubium (th. II. n. 1.). At vero d) si constat connumerationem esse distinctiarum hypostaseon Patris et Filii, etiam tertius terminus, ad quem sub eadem omnino forma connumeratione prægreditur, non potest aliud significare quam itidem hypostasis distinctam a prima et secunda: τον πατρος και του υἱου

(1) Ubi unius personæ praedicata iunguntur, articulus non repetitur e. g.: « expectantes beatam spem et adventum glorie magni Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi » ιμπροντα της δόξης του μεγάλου θεου και γεννητου Ιησου Χριστου Tit. II. 13. (vid. de Incarn. th. VI. n. 2); « benedictus Deus et Pater D. N. I. Christi Pater misericordiarum et Deus totius consolationis » εὐλογητος ὁ θεος και πατηρ των καρδιων Ι. Χ. ὁ πατηρ των δύναμων και θεος πατης πατεριδων 2. Cor. I. 3. cf. Eph. I. 8; Phil. IV. 20; Coloss. II. 2; III. 17; 1. Thess. III. 11, 13; 2. Thess. II. 16; 1. Tim. 1. 7.

καὶ τοῦ ἀγίου πνευμάτος. De qua Spiritus Sancti personali distinctione seu per se subsistentia insuper satis constat argumentis indicatis in superiori thesi II. n. II., quae fere eadem sunt, ac quibus innotescit distinctio duarum hypostaseon Patris et Filii. Commumerantur ergo in hac initiationis forma et fidei christiana professione ab ipso Christo Domino instituta tres distincti, seu tres hypostases Pater et Filius et Spiritus Sanctus.

2º. Remanet inquirendum id quod est praecipuum, in qua unitate tres commumeratae hypostases exhibeantur.

a) Demonstratur unitas deitatis trium distinctorum *ex initiatione*, seu ex sanctificatione et consecratione in nomine trinum. Quaeritur, quid propriè significet illud *baptizari in nomine*. Potest et debet spectari in baptismo duplex ordo, Dei ad homines et hominum ad Deum. Priori in consideratione Deus intelligitur per baptismum nos regenerare, mundare a peccatis, et sua gratia sanctificare. « Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum Salvatorem nostrum, ut iustificati gratia ipsius haeredes simus secundum spem vitae aeternae » Tit. III. 5. Hoc ipso per baptismum consecramur et devovemus Deo ei- que addicimus ut obiecto fidei, spei, charitatis et generatim divini cultus supernaturalis, qui est ordo hominis ad Deum. « Ut illam (Ecclesiam) sanctificearet mundans lavacro aquae in verbo vitae, ut exhiberet *ipse sibi* (ἀὐτῷ εἰσεντῷ) gloriosam Ecclesiam » Eph. V. 26. 27; « consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem... ita et vos existimate vos mortuos quidem esse peccato *victimes autem Deo* in Christo Iesu Domino nostro » Rom. VI. 3. 13; « omnes enim filii Dei estis per fidem, quae est in Christo Iesu; quicumque enim in Christo (ἐν Χριστῷ) baptizati estis, Christum induitis... omnes vos unum estis in Christo Iesu. Si autem *vos Christi*, ergo... secundum promissionem haeredes r.; « unusquisque vestrum dicit: *ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo...* numquid Paulus crucifixus est pro vobis aut *in nomine Pauli* (ἴει το ὄνομα Παύλου) *baptizati estis?*... ne quis dicat, quod in nomine meo (ἴει το ἄριστον ὄνομα) baptizati

estis... Quid igitur est Apollo, quid vero Paulus? ministri eius, cui credidistis... Nemo itaque gloriatur in hominibus; omnia enim vestra sunt, sive Paulus sive Apollo... omnia vestra sunt, *vos autem Christi, Christus autem Dei* » 1. Cor. I. 12 sq.; III. 21 sq. Ex his patet tam secundum priorem quam secundum posteriorem considerationem, non posse quemquam sine idolatria baptismo Christi consecrari nisi *in nomine aut in nomen eius*, qui verus est Deus. Neque enim sanctificamur nisi a Deo, neque per sacramentum devovemur et consecramur nisi Deo. Ex ipso igitur ratione sanctificationis et consecrationis in baptismo concluditur, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum tres distinctos, in quorum nomine aut in quorum nomen omnes gentes baptizantur, esse verum Deum ac proinde (th. I.) unum dicitur.

b) Ulterius haec unitas potest intelligi ex ipsa *forma verborum*. Pater in cuius nomine baptizamur, sine controversia est Deus. Iam *nomen Dei* in solemnibus praesertim formulis sacrae Scripturae ponitur pro ipsa re nominis, pro ipso *numine* divino, tum quatenus Deus se manifestat specialibus efficientiis, speciali auxilio et protectione, tum quatenus ex parte nostra est obiectum supremi cultus fidei, spei et charitatis, ipsique a debemus eam servitutem, qua non nisi Deo serviendum est, quae graece appellatur λαττησις » (Aug. Trin. I. n. 13 et saepe alibi). « Protegat te nomen Dei Iacob... in nomine Dei nostri magnificabimur... hi in curribus et hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus » Ps. XIX. 2. 6. 8. « In nomine meo exaltabitur cornu eius » Ps. LXXXVIII. 25. « Locum quem elegerit Dominus Deus vester, ut ponat nomen suum ibi et habitet in eo » Deut. XII. 5. 11. « Aedificavi domum nomini Domini Dei Israel... sint oculi tui aperti super domum hanc... de qua dixisti erit nomen meum ibi » 3. Reg. VIII. 20. 29. De Angelo Domini misso dicitur a Domino mittente: « est nomen meum in illo » Exod. XX. 21 (cf. Coloss. II. 9). Pariter « nisi timueris nomen eius gloriosum et terrible, hoc est Dominum Deum tuum (hebr. nomen gloriosum et terrible hoc, Dominum Deum tuum) » Deut. XXVIII. 58.

« Sanctum et terrible nomen eius » Ps. CX. 9; « nomini tuo psalmum dicam » ib. XVII. 50. et saepe. « Qui neverunt nomen tuum; in nomine tuo confitebimur; si oblii sumus nomen Dei nostri »; « timentibus nomen tuum » Ps. IX. 11; XLIII. 9. 21; LX. 6. « In nomine sancto eius speravimus »; « nomen Domini spes eius » Ps. XXXII. 21; XXXIX. 5. « Qui diligunt nomen tuum » Ps. V. 12; LXVIII. 37; CXVIII. 132.

Hic declaratis intelligitur vis argumenti, quod communis sententia theologorum et etiam ss. Patrum dicitur ex unitate nominis in formula baptismi ad demonstrandam unitatem essentialis Patris et Filii et Spiritus Sancti. Sive enim illud « *in nomine εἰς τοῦ ὄντος* » sumatur directe pro re nominis, quatenus est divina auctoritas et divina virtus, a qua pendet efficacia et sanctificatio baptismi, cum adsignificatione divinae maiestatis, cui in baptismo devovemur; sive ordine inverso significet directe transcriptionem et consecrationem *in nomine Dei* sub invocatione et per virtutem nominis eiusdem, utrumque in idem recidit. Nominis enim unitate, quod commune est tribus distinctis, continetur una auctoritas trium, a qua est virtus et sanctificatio baptismi, et una maiestas, cui ut vero Deus ac fidei, spei, charitatis et cultus latiae obiecto consecramur. « Quorum una divinitas, una largitio, nomenque Trinitatis, unus Deus est » s. Hieronym. in Matth. XXVIII. 19 (et in additamento ad commentarii. s. Hilarii transcripto ex Hieronymo). « In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Tres personas quidem significavit, sed unum Trinitatis nomen asseruit: unus itaque Deus, unus nomen, una maiestas » Ambros. de Inst. virg. c. 10. n. 67. 68. « In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Iste unus Deus est, quia non in nominibus Patris et Filii et Spiritus Sancti, sed in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Ubi unum nomen audis, unus est Deus » Aug. in Io. tract. VI. n. 9. « Ista Trinitas unus Dominus Deus est, de quo dicitur: audi Israel, Dominus Deus tuus, Dominus unus est; et: Dominum Deum tuum adorabis et illi soli serives (Deut. VI. 4). Huic Domino etiam Isaías propheta dicit: Domine praeter te alium non novimus, *nomen tuum nominamus* (Is. XXVI. 13. iuxta LXX.). Hoc au-

tem *nomen* Salvator ostendit, dicens discipulis suis: ite, docete omnes gentes, baptizantes eos *in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti* (Matth. XXVIII.). Istud est *nomen Domini*, praeter quem alium non nocimus... In Patre ergo et Filio et Spiritu Sancto unitatem substantiae accipimus, personas confundere non audemus. Beatus enim Ioannes apostolus testatur dicens: tres sunt, qui testimonium prohibent in celo, Pater, Verbum, et Spiritus; et tres unum sunt (I. Io. V. 7) ». Fulgent. Respons. ad obiectiones Arian. obiect. X. Vide Athanas. ad Serapion. ep. III. n. 6 et alibi; Greg. Naz. or. XXXI. n. 28; Amphiloch. ep. syn. (Gallandi VI. p. 489); Gregor. Nys. ep. II. ad Sebasten (ib. p. 606. 607); Theodoret. haeret. fabul. I. V. §. 3; Hilar. Trin. 1. II. n. 1; Ambros. de Spiritu Sancto 1. II. c. 8. n. 71. (1).

c) Eximie confirmatur haec unitas, quod, ubi non distincta professio fidei et ipsa forma a Christo instituta exprimenda erat sed tantum res auctoritatis et divinitatis designanda, a qua et in quam consecramur, una tantummodo persona Iesu Christi appellatur, in cuius nomine filie dicuntur baptizari. « Baptizati sunt *in nomine (εἰς τοῦ ὄντος)* Domini Iesu » Act. XIX. 5; « baptizati erant in nomine (εἰς τοῦ ὄντος) Domini Iesu » ib. VIII. 16; « baptizetur unusquisque vestrum in nomine (ἐπὶ τῷ ὄντι τῷ οὐρανῷ) Iesu Christi » ib. II. 38; « iussit eos baptizari in nomine (ἐν τῷ ὄντι τῷ οὐρανῷ) Domini Iesu Christi » ib. X. 48. Vide Tract. de Incarn. th. V.

II. In verbis Christi Domini Io. X. 30: « ego et Pater unum sumus, » per se spectatis significari *unitatem naturae et distinctionem* Patris ac Filii realem, ut aliis sit Pater

[1] Longo diversum est, quod contendebant novi Sabelliani Neocæsareenses a s. Basilio confutati ep. 210. Quod dicitur *in nomine* et non *in nominibus*, inde illi concludebant, appellationem *Pater* seu *Filius* seu *Spiritus Sanctus* esse unum nomen designans unam eandemque personam. Respondet Basilus: « Patris et Filii et Spiritus Sancti natura quidem eadem et divinitas una, nomina vero (haec relativa) diverse circumscriptas et distinctas notiones nobis exhibent... Proba enim secundum est, quemadmodum qui essentiae communionem non confitetur, in polytheismum incidit, ita in Iudaismum deferit, qui proprietatem hypostaseon non admittit » Basil. ib. n. 3-5.

et alias Filius, demonstratur iisdem argumentis ex consideratione subjecti et praedicti depromptis, quibus usi sumus in declaratione formulae baptismi. Praeterea vero speciales demonstrationes unitatis enuntiatae per verba « *unum sumus*, » qualis ea sit, nobis suppeditat contextus tum ex prima oratione, quam concludit Dominus ipsis verbis: « ego et Pater unum sumus, » tum ex oratione altera, in qua sensum proprium verborum a Iudeis intellectum sustinet.

1^a. In priori oratione *a*) Christus docet, se ipsum esse qui *dat vitam aeternam* ovibus h. e. fidelibus suis. *b*) Declarat, neminem posse oves rapere de manu sua, sicut nemo potest rapere de manu Patris. Ubi duo dicuntur: in primis oves seu fideles *ita sunt proprii ac dicati Filio sicut Patri*; deinde Filius *sua potentia servat oves, sicut sua potentia eas servat Pater*. *c*) Haec tria, quod Filius est donator vitae aeternae, fideles sunt populus eius et peculia eius aequae ac Patri, et eius potentia servantur sicut potentia Patris, ideo convenienter Filio, « quia, inquit, quod dedit mihi Pater meus, maius omnibus est » (1). Hoc ipsum alibi dicit

(1) In greco textu editio legitur: « Pater meus qui dedit mihi, maior omnibus est πάτηρ μοι ἀπό διδούσα ποι, μάκρου πάντων ἐστι. » Legunt vero « *moius* [μέγε] *omnibus* » Col. Alexandrinus, versio latina etiam ante Hieronymum, ut constat ex citationibus Patrum et Codd. (apud Sabatier), versio Coptica. In lectione graeca, ut nunc est, argumentum forma esset alia. « Nemo rapiet de manu mea: Pater meus qui dedit mihi, maior omnibus est: et nemo potest rapere de manu Patris mei. Ego et Pater unum sumus. » Dicit oves Filio Pater suis, sed modo qui consequitur ex relatione Patris et Filii: « quos dedit mihi, quia tui sunt: et mea omnia tua sunt, et tua mea sunt » Io. XVII. 10. Quia scilicet omnia Patris sunt etiam Filii, sed a Patre communicata Filio: ideo etiam suprema potestas dandi vitam aeternam ovibus, et suprema auctoritas in oves, et omnipotentia ad eas servandas in Filio est communicata a Patre. Unde ut illud « *maior omnibus est* », quod immediate enuntiatur de Patre et de manu Patris, demonstretur etiam pertinere ad Filium, et ad manum Filii, subicit Dominus unitatem Patris et Filii: Pater maior omnibus est: ego et Pater unum sumus. Chrysostomus (hom. LXI. al. LX. in Io. n. 2) ita commentatur. « Postquam dixerat: nemo rapiet eas de manu mea, pergit ostendens suam et Patris manum unam esse. Nisi enim hoc ita esset, nexus sermonis postulasset, ut diceret: Pater qui dedit mihi, maior omnibus est, et nemo potest eas rapere de manu mea. Verum non ita dixit, sed de manu Patris mei. Deinde ne putes, ipsum

aliis verbis directis ad Patrem: « *mea omnia tua sunt*, et tua mea sunt; » *omnia quaecumque habet Pater* (πάντα τὰ οὐρανά ἔχει ὁ πατήρ), *mea sunt* Io. XVI. 15; XVII. 10. Igitur maius omnibus, quod est Patris, et quo sane Pater est super omnia Deus (cf. Eph. IV. 6), illud ipsum est etiam Filii. Hoe *maius omnibus*, et *haec omnia quaecumque habet Pater*, dieuntur ab Apostolo « *forma Dei* », qua Filius « non rapinam arbitratu[m] est esse se aequalē Deo » (Phil. II. 6.); et propterea Filius praedicatur « super omnia Deus benedictus in saecula » (Rom. IX. 5. vide de hoc loco et de praedicatione Dei Tract. de Incarnatione). Distinctio igitur inter duos (« ego et Pater ») non est in eo, quod Pater sit divina naturae et sit Deus, Filius autem naturae inferioris, sed in eo unice, quod Pater habet naturam divinam non communicatam, Filius habet eandem communicatam a Patre. Unde in hoc contextu conclusio: « ego et Pater unum sumus, » qua enuntiatur propria ratio propositionum antecedentium, non potest intelligi nisi secundum obvium verborum sensum de unitate naturae simul cum distinctione personarum Patris et Filii.

2^a. Altera parti orationis vel potius orationi secundae a priori distinctae occasiōnē dedit accusatio Iudeorum. Cum enim proprio et obvio sensu, quem diximus, sermonem Christi intellexissent, accusabant eum blasphemiae: « quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum. » Iam quid Salvator de hac Iudeorum intellectione respondet? « Si id falso opinati fuissent, inquit Chrysostomus I. c., illos emendare oportuit... Nunc contra illis ferocioribus eam sententiam confirmat ac probat. » Videmus multis in locis divinum Magistrum praeposteras verborum surorum intelligentias corrigeare et verum sensum explicare; contra vero, ubi recte intelles infirmum, sed per Patris potentiam oves in tuto esse, subdidit: ego et Pater unum sumus. Quasi diceret: non ideo dixi, ob Patris potentiam nemo eas rapiet, quod ego infirmus sim ad oves servandas; ego enim et Pater unum sumus, videlicet secundum potentiam; de hac enim totus eius sermo erat. Si autem eadem est potentia, palam est, eandem esse essentiam... Si autem nemo raparet, quia Pater eum confortasset, absconum fuisse addere: ego et Pater unum sumus. Nam si ipse minor esset, magnae temeritatis esset hoc dictum. »

lecto sensu propter mysterii difficultatem fides negatur, solet verbis iisdem vel aequipollentibus illud ipsum, quod oppugnabatur, repeteret et inculcare (vide Tract. de Eucharist. th. III.). Cum dixisset: « ego et Pater unum sumus, » et Iudaci hoc secundum obviam significationem interpretati essent ut aequipollens affirmationi: ego sum Deus, ob idque blasphemiam conclamassent; Dominus respondet non emolliendo dictum sed increpando Iudeorum incredulitatem, adeoque postulat fidem in id, quod dixerat, et eo sensu quo ipsi intellexerant.

a) Ad incredulitatem exprobationem pertinet, quod ait: « quem Pater sanctificavit, et misit in mundum, vos dicitis: quia blasphemas, quia dixi: *Filius Dei sum.* » Atqui non haec fuerant eius verba, sed alia: « ego et Pater unum sumus, » et Iudei non accusaverant, quod dixerit: *Filius Dei sum,* sed quod dixerit: *Deus sum.* Haec igitur tria: « ego et Pater unum sumus, » « ego *Filius Dei sum,* » « ego Deus sum, » (1) Dominus accipit ut propositiones aequipollentes (cf. Io. V. 18), quibus continuo addit quartam ad idem declarandum: « Pater in me est, et ego in Patre. » Ergo *Filius Dei* se dicit ita, ut Pater et *Filius unum sint*, ut *Filius aequaliter ac Pater Deus sit*, ut propterea Pater sit in *Filio* et *Filius in Patre*, et qui videt *Filium*, videat et Patrem (Io. XIV. 9-11).

b) Argumentum huius unitatis naturae *Filii* cum Patre Christus proponit, ut saepe alibi, ex unitate operum, quae per se quidem et primo ostendunt veritatem doctrinae eius, in connexione vero cum doctrina, quam hic iterum disserintissime declaraverat, ostendunt unitatem naturae et prouide etiam operationis Patris ac *Filii.* « Si non facio opera Patri

(1) Si eni de vi huius demonstrationis difficultas oriretur ex eo, quod non ipse Dominus ait: *ego Deus sum*, sed Iudei exprobant: *faciis te ipsum Deum;* is animadvertis, a Christo modum intelligendi Iudeorum approbari. Praeterea Io. V. 18. in similimis adiunctis Evangelista ipse expresso ponit ut synonyma haec duo de Christo: « Patrem suum (πατέρα ὃνει) dicebat Deum, faciens se aequaliter Deo. » (Vide Professionem fidei Episcoporum Africæ oblatam Hunericu regi in Hist. Vand. Victoris Vitens. 1. III. n. 8.)

tris mei, nolite mihi credere; si autem facio... operibus credite, ut cognoscatis et creditis, quia Pater in me est, et ego in Patre. » Explicat Chrysostomus l. c. « Vident, quomodo probet, se Patre in nullo inferiore esse sed omnino aequali? Quia enim essentia eius non poterat videri, ab operum aequalitate et identitate (ἀπὸ τῆς τοῦ ἐργῶν ισοτητος τε καὶ ταὐτότητος) aequalis potestatis demonstrationem afferit. Et quid, die nobis, credemus? Quod ego in Patre, et Pater in me est; nihil enim aliud ego sum, quam quod Pater, manens Filius; nihil aliud ille, quam quod ego, manens Pater (1); et qui me novit, novit Patrem et Filium didicit. »

Ex hac identitate significationis, et substitutionis unius pro altera in quatuor propositionibus indicatis, evidens est, intelligi necessario debere filiationem Dei propriam per communicationem naturae a Patre in *Filium*, quando Christus ait: *Ego et Pater unum sumus — Deus sum — Filius Dei sum — facio opera Patris*, ut creditis, quia Pater in me est et ego in Patre.

c) Hinc ulterius patet, qui sit, vel saltem qui non sit nec possit esse sensus in exordio orationis secundae vv. 34-36.

2) Quando Christus illis verbis: « quem Pater sanctificavit et misit in mundum, » rationem dare videtur sue filiationis divinae, in secundo inciso enuntiatur *Filius praexistens* ante suam nativitatem temporalem in natura humana, sicut saepe alibi declarat: « exihi a Patre, et veni in mundum » Io. XVI. 28; « claritatem habui, prinsquam mundus esset, apud te » ib. XVII. 5; « antequam Abraham fieret, ego sum » ib. VIII. 58; « qui descendit de coelo *Filius hominis*, qui est in celo » ib. III. 13. Inciso priori, « quem Pater sanctificavit, » non potest intelligi nisi sanctificatio, qualis convenit Deo Patri in relatione ad Deum *Filium*. Quoniam autem *Filius* per assumptam naturam etiam *verus homo* est, potest sensus esse duplex: Pater sanctificat *Filium* spectatum secundum divinitatem *generando sanctum* communicatione divinae naturae; sanctificat *Filium* secundum humanitatem eadem generatione personae divinae, cui

(1) Οὐδέν γάρ ἄλλο ἔγω, η δέπερ ὁ πατήρ, μηνον δέος· οὐδέν ἄλλο ἔχων, η δέπερ ἔγω, μηνον πατήρ (non aliud et aliud, sed alias et alias).

hypostaticae unita est in tempore, et hac ipsa unione sanctificata humana natura (vid. Tract. de Incarnat.) §) Constat, inter rationem filiationis enuntiatae v. 36. et antecedentia v. 35. « si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, » non esse comparationem paritatis sed oppositionis. Est scilicet refutatio accusationis de blasphemia argumento [a minori ad maius: si Scriptura deos (licet impropie) dicit homines, ad quos sermo Dei factus est, et non potest refelli] tamquam blasphemum, quod Scriptura dicit; quomodo me, qui Deum proprio sensu Patrem meum esse multipliciter demonstro, accusatis blasphemiae, quia dixi: Filius Dei sum (sensu utique proprio, quem ipse Christus paulo ante edixerat, et quem exprobaverant Indaei)? Sentiebant illi optime, Christum illud idem, quod blasphemiam ipsi dixerant, in sua responsione iterum affirmasse, et fidem in hoc mysterium postulare; unde sicut post auditam sententiam unitatis cum Patre Deo, ita nunc post hanc Christi responsionem violentas manus ei iniiciere conantur: « quaerabant ergo eum apprehendere. » Ex toto igitur ductu sermonis certum est, doceri a Christo Patris ac Filii sicut distinctionem secundum formalem rationem, que alius Pater est alius Filius, ita unitatem secundum essentiam ac naturam, quia Pater et Filius sunt unus Deus. Hoc sensu Patres omnes in disputatione cum Arianis tum singuli tum collecti in Conciliis istud Christi testimonium intellexerunt, eoque velut praecipua haereseos confutatione semper usi sunt (vid. Maldonatum in h. l.).

III. Quae Io. X. 30. exprimitur unitas: Filius et Pater *unum sunt*, ea Io. I. 1. non vocabulo *unitatis*, sed ipsa rei definitione declaratur; ut non immerito dixeris, in priori illo loco *definitum*, in hoc altero *definitionem* contineri. Proinde si ullum adhuc posset esse dubium de definito, quae scilicet sit credenda unitas Patris ac Filii, ex loco altero, ex definitione inquam rei a Ioanne in ipso capite libri data, verum sensum intelligere oportet.

« In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. » Omissa demonstratione, quam in Tract. de Incarnat. th. IX. dedimus, per particulam « in

principio » enuntiari *principium absolutum* in ordine durationis et permanentiae, non autem principium seu initium temporis, atque adeo enuntiari aeternitatem verbi; nunc pro scopo praesenti solum consideramus duo incisa sequentia.

1°. In illo inciso « Verbum erat apud Deum, » enuntiari Verbi *distinctionem realem* ab eo, *apud quem* esse dicitur, evidens est ex toto hoc primo capite, et ex toto Evangelio. Nam Verbum, de quo doceri volumus, quis sit et quid sit, est « unigenitus a Patre », « unigenitus Filius qui est in *situ Patris* » v. 14. 18. Verbum caro (homo) factum in tempore est Jesus Christus, qui in toto Evangelio seipsum declarat Filium Dei Patris, certissime a Patre suo distinctum. « Iohannes unum et eundem novit Verbum Dei et hunc esse unigenitum, et hunc incarnatum esse pro salute nostra » Iren. III. c. 16. n. 2. Est Verbum idem, Filius Dei Patris, qui tamquam hic unus distinctus a Patre et distinctus a Spiritu communeratur, ut sint tres: « in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. » Quando ergo dicitur: « Verbum erat apud Deum » προς τὸν Θεόν, non enuntiatur attributum aliquod absolutum (puta sapientiae vel omnipotentiae) illius, apud quem esse dicitur. Neque enim attributum a Deo seu a persona divina cuius est, distinguitur realiter, ut sit alius et alius; sed « Verbum apud Deum » intelligitur eodem sensu, ac quando dicitur: « unigenitus Filius est in situ Patris, » et quando Filius ait: « ego in Patre et Pater in me est », « claritatem habui, priusquam mundus esset, apud te » πάρα σοι Io. XIV. 10; XVII. 5. Retinet igitur praepositio « apud Deum » suam significationem distinguendi unum ab altero. Porro hoc Verbum distinctum ab eo, apud quem erat, non est verbum transiens sed substantiale, ut evidens est ex omnibus dictis, et vel ex eo solo, quod Verbum erat Deus. Sed qui Deus est, eo ipso est hypostasis ac persona; unde quoniā alius est, apud quem in principio erat Verbum, et qui itidem Deus est, et alius Verbum, sunt profecto duea distinctae hypotheses seu personae divinae. Quod igitur spectat Patrem et Verbum Patris, nondum facta mentione Spiritus Sancti, eam

dem distinctionem h. l. indicant verba Ioannis: « Verbum erat apud Deum, » quam exprimunt illa alia Matth. XXVIII: « in nomine Patris et Filii, » pariterque Io. X: « ego et Pater unus sumus. »

2º Nunc videamus declarationem *unitatis*, ex qua intelligemus etiam melius distinctionem, qualis sit. « Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum » οὐδὲ λογος ἡν πρός τὸν θεόν, καὶ θεός ἡν δὲ λογος. In secundo inciso sine dubio *Verbum* (λογος) est subiectum et *Deus* (θεός) praedicatum. Apparet id non solum ex nomine θεός sine articulo, sed etiam ex ductu sermonis. Logice enim subiectum, quod Ioannes declarare voluit, et docere quid sit, certe est *Verbum*; hoc idem ergo est subiectum grammaticum. Transpositionem verborum suadere potuit orationis concinnitas; in his quippe versiculis 1. 4. 5. 7. 10. 11 videmus fere constanter incisum subsequens incipere ab eo vocabulo, in quod antecedens desit. Attamen talis coniunctionis: erat apud Deum, et Deus erat, » multo gravior causa erat, ut Pater, apud quem in principio erat *Verbum*, et ipsum *Verbum* unus idemque Deus declaretur.

a) Sane in tali connexione nomen *Deus* evidenter unam eandemque propriam retinet significacionem, nec potest in priori inciso sumi sensu proprio et in sequenti sensu solum analogo. Unde sententia est: « Verbum erat apud Deum, et Deus (non aliо sed eodem sensu atque adeo unus verus Deus) erat *Verbum* », h. e. *Verbum* in principio erat apud Patrem qui est unus verus Deus, et *Verbum* erat etiam ipsum idem unus verus Deus. Declaratur ergo h. l. unitas Patris et Verbi ita, ut Pater et *Verbum* sint unus verus Deus, praeter quem aliis Deus non est. Proinde quod dicitur Io. X. 30: « ego et Pater unus sumus », definitur in hunc sensum: ego et Pater unus verus Deus sumus. Cum autem *Deus* sit divina essentia et omnis absoluta perfectio, essentia divina cum omnibus perfectionibus absolutis, quas non ratione distinguimus, una numero dicitur esse Patris ac Filii; seu strictius Pater et Filius dicitur *unum Esse dicendum*, una divina essentia. Quamvis igitur tum in aliis locis ubique tum hoc ipso in textu clara sit distinctio, secundum quod for-

maliter *Verbum* est, ab eo cuius est *Verbum*, et apud quem in principio erat *Verbum*; attamen secundum quod et is, apud quem erat, et *Verbum* ipsum Deus est, declaratur absolute identitas ac unitas: « erat apud Deum, et Deus erat. » Unde distinctio realis unice intelligenda est, prout nominibus ipsis exprimitur, secundum formalem rationem Patris et formalem rationem Filii seu Verbi. Haec autem non sunt absoluta sed relativa ad invicem. Pater formaliter ut Pater Filii non est Filius, et Filius non est Pater; sed *hic aliis* est Pater Filii, et *ille aliis* Filius Patris. Quatenus vero Pater est Deus et Filius est idem unus Deus, non sunt duo sed unus omnino, sicut una est divina essentia ac natura. Sed de relationibus, quibus personae divinae constituantur et distinguntur, alibi data opera dicendum erit.

b) Ad praecavendas difficultates, quae fieri possent contra declaratram unam eandemque significacionem nominis *Deus* in utroque inciso, distinguiri debet nominis *significatio* et *suppositio*, et praeterea advertendus est modus significandi nominum formae concretae, quando ponuntur in praedicato. *Significare* dicitur nomen id, ad quod designandum ex sece institutum est. Quando vero ratio significata reperitur in pluribus distinctis, potest nomen applicari unius determinato ex illis pluribus, et tum pro hoc determinato ex illis pluribus dicitur nomen *supponere*. Sic in propositione: homo vivit, significatio nominis *homo* non est alia, sive eam enuntiis in communi sive de Petro; significat enim semper animal rationale, sed in secunda hypothesi supponit pro una singulari persona (1). Porro nomina formae concretae designant substantiam e. g. animal, homo, angelus, Deus *significant* directe naturam et adsignificant rationem hypostaseos, non hypostasin hanc vel illam determinate sed indeterminate. Ideo per praedicatum additum possunt determinari, ut *supponant* pro hypostasi una determinata. Denique notetur, huiusmodi nomina naturae in

(1) « Propria ratio nominis est, quam *significat* nomen. Id autem cui attribuuntur nomina, si sit recte sumptum sub re significata per nomen sicut determinatum sub indeterminate, dicitur *supponi* per nomen. » S. Th. de Potent. q. 9. a. 4.

concreto, quando praedicantur de subiecto, h. e. quando iis per modum praedictati enuntiatur de subiecto *quid sit*, semper stare formaliter, significare scilicet cuius formae et naturae sit subiectum. Discremen autem hic est, quando natura est una tantum specie et in individuis multiplicata, ac quando una numero est natura et non multiplicabilis. In priori hypothesi si natura praedicatur de distinctis subiectis, praedictatum etiam enuntiat aliam numero naturam unius et alias alterius subiecti; in hypothesi vero altera praedicatur de pluribus distinctis una numero natura. Caius est homo et Titius est homo, sed alius homo Caius et alius homo Titius. At Pater est Deus et Filius est Deus, non Deus alius et alius, sed unus omnino.

Ex his principiis iam patet, quomodo nomen *Deus* in utroque inciso, de quo agimus, eandem retineat *significationem*, licet non *supponat* utrimque pro eadem persona. In priori inciso « Verbum erat apud Deum, » nomen *Deus* suum habet significationem naturae divinae subsistentis, determinatur autem ad supponendum pro Patre per ennumerationem et distinctionem inter ipsum *apud quem* erat Verbum, et inter Verbum. In altero inciso « et Deus erat Verbum, » praedictum *Deus* idem omnino significat et quidem idem numero, naturam scilicet divinam subsistentem, quae non est duplex sed numero una, neque Pater et Verbum est alius et alius Deus sed unus omnino; atamen sicut in priori inciso supponit pro persona Patris, ita in inciso hoc altero de persona alia scilicet de Verbo (iuxta modum significandi proprium praedicatis) enuntiat, quid sit essentialiter (*το τι ἡ είναι*) (1).

(1) « Forma *significata* per hoc nomen *Deus*, scilicet essentia divina est una et communis secundum rem. Unde per se supponit pro natura communis, sed ex adjuncto determinatur *cuius suppositio* ad personam (nam determinatam); unde cum dicatur Deus generat, ratione actus notionalis *supponit* hoc nomen Deus pro persona Patris. » S. Th. 1. q. 39. a. 4. ad 3. Secundum haec intelligenda sunt, quae secus obscurius dicta videri possent ab interprete doctissimo. « In illis Deus erat Verbum, ait ipse, nomen *Deus* nequit significare naturam divinam sed personam. Vel enim hoc nomen subiectum propositionis foret vel praedicatum, utrovis modo absurdum esset sententia. Etenim... illa propositio signifi-

Maneat igitur, quod diximus, unitatem Patris ac Filii seu Verbi, quae enuntiatur Io. X. 30, hoc initio Evangelii: « Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, » diserte definiri cetera unitatem divinitatis, ut Pater et Filius sint unus Deus. Cum porro tam in formula baptismi Matth. XXVIII. 19, quam alius locis Spiritus Sanctus evidenter eadem ratione, cum Patre et Filio connumeretur in distinctione et unitate, constat eandem definitionem unitatis Io. I. 1. sicut pertinet ad duas, ita eodem sensu de omnibus tribus personis sanctissimae Trinitatis debere intelligi.

Omnia quae diximus de divina hac praedicatione: « Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, » pari omnino ratione valent de testimonio parallelo 1. Io. V. 20, ubi pro *Verbo* substitutur nomen alterum *Filius*, et praedictum *Deus* habet determinationem appositam *verus Deus*: « ut ergo sanecamus verum Deum et simus in vero Filio eius (Verbum

caret vel totam naturam divinam esse Verbum, vel Verbum esse totam naturam divinam; utrumque falso atque absurde et cum superioribus pugnans. Quod si diceres, nomen *Deum* h. l. utique significare naturam divinam sed non universale, alterutrum necessario peccares, vel quod plures naturas divinas esse poneres, vel unam quidem quae dividis posset in partes ac paeno distribuiri. » Ita ille. Nos vero dicimus: nomen *Deus* (si proprio et non analogice sumitur) necessario significat naturam divinam cum adsignificatione per se indeterminatae subsistentiae sive in una sive in altera sive in tribus personis. Unde si in illa propositione « Deus erat Verbum, » nomen *Deus* est praedicatum, enuntiat *quid sit* hypothesis posit in subiecto, esse scilicet naturae divine, sicut nomen *homo* enuntiat quid sit *Caius*, si dicatur: *Caius* est homo. Si nomen *Deus* esset subiectum, eodem modo significaret naturam divinam per modum subsistentis, sed determinaret ad *supponendum* pro una distincta persona per praedictum hypotheticum: « erat Verbum. » Insuper Verbum est utique identice tota natura divina, et tota natura divina est Verbum, recteque potest dici natura divina « non universale » h. e. non quatenus absoluta et tribus communis spectatur, esse Verbum, sed quatenus est substantia relativa relatione filiationis; neque sane ideo plures naturas ponimus vel unam divisam in partes, sed tantummodo una numero natura communis et identificata cum tribus inter se distinctis personis docetur: « una quaedam summa res veraciter est Pater et Filius et Spiritus Sanctus, tres simul personae et singulatim qualibet eorumdem... Qualilibet trium personarum est illa res videlicet substantia, essentia sive natura divina » Conc. Later. IV.

erat apud Deum) : *hic (verus Filius) est verus Deus et vita aeterna* » (et Deus erat Verbum). De hoc testimonio agimus in Tract. de Incarn. th. VI.

IV. His suppositis Christi et Apostolorum declaracionibus facile tum personarum distinctio tum naturae unitas demonstratur in aliis testimoniosis primum ipsius Christi Domini, ubi tres personae connumerantur. « Cum venerit ille *Spiritus veritatis*, docebit vos omnem veritatem...quia de *meo* accipiet... Omnia quaecumque habet *Pater* mea sunt; propterea dixi, quia de *meo* accipiet » Io. XVI. 13-15. Quo in loco praeter unitatem omnium, quaecumque habet Pater, in tribus distinctis, diserte etiam personarum Filii et *Spiritus Sancti* origo docetur, de qua alibi sermo erit. Vide Io. XIV. 6-11. 16. 17. 23. 26; XV. 26, cf. Lue. I. 32. 35; Matth. III. 16. 17; Marc. I. 10. 11; Lue. III. 22. Eadem deinde est ratio connumeracionis trium personarum frequentissimae in praedicatione et scriptis Apostolorum, nominatum in iis locis quibus baptismus et initiatio in nomine Patris et Filii et *Spiritus Sancti* supponitur. « Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi et in *Spiritu Dei* nostri » 1. Cor. VI. 11. « Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo (εἰς Χριστὸν) et qui unxit nos Deus, qui et signavit nos et dedit pignus *Spiritus* in cordibus nostris » 2. Cor. I. 21. 22. « Nemo potest dicere, Dominus Iesus nisi in Spiritu Sancto. Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem *Spiritus*; et divisiones ministracionum sunt, idem autem Dominus; et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus (το δέ αὐτό πνευμα, καὶ ὁ αὐτός ψυχος, ὁ δέ αὐτός ἐστι θεός). Enumerantur deinde gratiae, ministraciones, operations. « Haec autem omnia operatur unus atque idem *Spiritus*, dividens singulis, prout vult. » Corpus Ecclesiae ex multis membris secundum has divisiones gratiarum, ministracionum, operationum ut unum et ut suum corpus facit ac habet Christus; et has omnes divisiones gratiarum, ministracionum, operationum a posuit Deus in Ecclesia » 1. Cor. XII. 3-12. 28. Brevissime locum declarat s. Athanasius ad Serap. ep. III. n. 5. « Non extra Ver-

bum est *Spiritus*; sed cum sit in Verbo, per ipsum in Deo est, ita ut dona in Trinitate tribuantur. Nam in horum divisione, ut ad Corinthios scribit (Paulus), idem *Spiritus* est, et idem Dominus, idemque Deus, qui operatur omnia in omnibus. Ipse namque Pater per Filium in Spiritu operatur et dat omnia. » Cf. Act. II. 32-35; V. 31. 32; VIII. 37. 39; Rom. XV. 15. 16. 30; 2. Cor. XIII. 13; Gal. IV. 6; 2. Thess. II. 13. 14; Tit. III. 4-6; Heb. II. 3. 4; 1. Pet. I. 2.

Corollarium 1. Probe distingui debet connumeratio seu coordinatio plurium a subnumeratione aut subordinatione unius sub alio. *Connumeratio* est, quando vi verborum et contextus duo vel plura comprehenduntur in eodem ordine sub aliqua ratione entis, adeoque significatur identitas seu paritas in ea ratione, sub qua connumerantur. Unde cum creaturae saltem in esse creato omnes inter se convenient, possunt sub aliqua ratione omnes connumerari, non tamen sub iis rationibus, sub quibus discrepant. At vero Deus p[ro]p[ter]e omnibus creatis tota entis ratione eminet ac differt; et ideo sicut creatura ontologice omnino diversi est ordinis, ita etiam Deo connumerari sine fallacia non potest. *Subnumerationem* dicimus, quando plura quidem nominantur in aliqua connexione, qua non rerum convenientia ac identitas, sed solum dependentia unius ab altero aut subordinatio indicatur. Haec ergo *subnumeratione* creaturae sub Deo recte fieri potest. In contextibus, ubi utique proprietas sermonis servata supponi debet, ex regulis internis et externis interpretationis connumeratio a subnumeratione facile discernitur. Certe connumeratio est, quando plures *personae* coniunguntur sub una eademque explicita ratione adtributi divini, uti in formula baptismi: « baptizantes eos in nomine Patris et Filii et *Spiritus Sancti*. » Hinc videmus longe diversam verborum constructionem, ubi res nominis est diversa: « scribam super eum nomen Dei mei, et nomen civitatis Dei mei... et nomen meum novum » (1) (secundum hu-

(1) Το ὄνομα του θεού μου, και το ὄνομα της πολιτείας... και το ὄνομα μου το κανόνα. Est hic aliud et aliud nomen; collatione itaque instituta huius loci eum forma baptismi εἰς το ὄνομα του πατρός και του θεού και του ἡγιου

manitatem donatum illi nomen, quod est super omne nomen Phil. II. 9). Apoc. III. 12. Pariter connumeratio in eodem ordine et in eadem dignitate intelligitur expressa, quando plures personae numeratae, quarum una certo divina est, diserte dicuntur *unum* simpliciter, vel subsumuntur verbo in numero plurali: « ego et Pater unum sumus »; « Pater, Verbum et Spiritus Sanctus, et hi tres unum sunt »; « solus non sum, sed ego et qui misit me Pater...duorum hominum testimonium verum est: ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso, et testimonium perhibet de me, qui misit me Pater » Io. VIII. 16-18; « si quis diligit me...et Pater meus diligit eum, et ad eum *veniemus* et mansionem apud eum *faciemus* » ib. XIV. 23; « Pater sancte serva eos, quos dedisti mihi, ut sint unum (inter se) sicut et nos »; « tu Pater in me et ego in te, ut et ipsi *in nobis* unum sint » ib. XVII. 11. 21. 22.

In huiusmodi *connumerationibus*, ubi Filius se cum suo Patre Deo evidenter in eodem gradu ac ordine collocaet, efficacissima continetur demonstratio unitatis, cum de se et de Deo Patre dicit: *nos sumus, in nobis sunt, testimonium nostrum, nos venimus, mansiohem faciemus*. Haec demonstrationis efficacia melius sentitur, si ista *duorum coniunctio ad unum*, quando Filius de se et de Deo Patre loquitur, comparetur cum divisione, quam semper servat, quando loquitur de se et de hominibus in relatione ad Deum, licet horum frater secundum humanitatem fieri eosque fratres suos appellare dignatus sit. Docuit nos orare: « Pater noster! » sed numquam in ordine ad Deum inclusit se ipsum et nos homines communibus huiusmodi pronominiibus. Dixit: « ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum » Io. XX. 12. At praecclare monet Augustinus: « non ait Patrem nostrum; aliter ergo meum, aliter vestrum; naturā meum, gratiā vestrum... Neque dixit, Deum nostrum; ergo et hic aliter meum, aliter vestrum; Deum meum sub quo et ego homo sum; Deum

τριηπάτος, in hac forma trium *connumerationis* sub una ratione ac re nominis, et proinde unitas Filii et Spiritus Sancti in re nominis seu in absolutis magis confirmatur.

vestrum, inter quos et ipsum mediator sum » Aug. in Io. tract. 121. n. 3.

Longe aliud est *subnumeratio*. Quando agitur de effientiis Dei et de relatione rationis ad terminum extra Deum; nihil impedit, quoniam cum Deo causa prima nominetur causa secunda ministerialis vel instrumentalis, cuiusmodi coniunctionem appellamus *subnumerationem*. Erit vero haec evidens vel ex ipsa rei natura, praesertim si ad numeratum non sit persona sed res aliqua: « nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto » Io. III. 5; vel si etiam disertis verbis ratio ministerialis exprimatur e. g.: « crediderunt Domino et Moysi servo eius » Exod. XIV. 31. Hinc. 1. Io. V. 8: « tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, et sanguis », cum aqua et sanguis non sint personae sed res aliquae creatae, posset nomine spiritus intelligi Spiritus Sanctus, si in ultimo inciso (ut graeca habet editio) indicatus sit terminus testimonii: « hi tres in unum vel ad unum sunt ». Tum esset subnumeratione, et diceretur Deus Spiritus Sanctus testimonium ferre tam per se quam per aquam et sanguinem velut causas subinges. In hac tamen explicatione semper manet aliqua inproprietas sermonis; et sane modus ipse coniungendi tres testes, multoque magis ultimum incisum, si cum Vulgata legitur simpliciter « unum sunt », persuadet esse trium connumerationem, atque ideo sicut aquam et sanguinem, ita etiam spiritum esse aliquid creatum. Proinde non persona Spiritus Sancti, sed vel eius effectus (cuiusmodi est testificatio et praedicatio Apostolorum, aut gratia in sacramento baptismi), vel spiritus in cruce commendatus in manus Patris h. e. Christi anima in unitate testificationis connumeratur cum aqua et sanguine. Sed de hoc testimonio mox pluribus dicemus. De connumeratione et subnumeratione legendus est et pro suo scopo adversus Arianos rite intelligendus s. Basilius cont. Eunom. V. p. 308. 309. cf. de Spirit. S. n. 29. 31.

Corollarium 2. Quod Christus ait: haec est vita aeterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Iesum Christum » Io. XVII. 3, nihil habet difficultatis con-

tra Trinitatem personarum, quae tum singulae tum omnes simul sunt solus verus Deus. Particula *solus* non iungitur pronomini *tu* ad excludendam pluralitatem personarum quae sint unus Deus, sed iungitur nomini *verus Deus* ad affirmandam unitatem Dei, sicut alibi frequenter hoc fundamentum doctrinae revelatae inculcatur: «ego Dominus et non est alius» etc. (th. I). Manifestum est, quod dicimus, a) ex tota doctrina demonstrata, qua tres distincti Pater, Filius et Spiritus Sanctus docentur esse unus Deus. b) Apparet idem ex ipsa forma grammatica huius loci. Non enim dicitur, ut cognoscant te, qui solus es verus Deus, sed ut cognoscant te verum Deum, qui verus Deus est Deus unus et solus, ινα γνωσκωσι τον μονον ἀληθινον θεον, non autem ινα γνωσκωσι μονον την ἀληθινην θεον. Hoc est, quod auctor Patres Athanasius, Chrysostomus aliquique, oppositionem non esse inter Patrem qui solus sit verus Deus, et inter Filium qui non sit verus Deus; sed inter solum verum Deum et inter deos fictitious. c) Quinimo connumeratio ipsa Patris et Filii Iesu Christi sub una eadem ratione obiecti fidei et cognitionis vivificae, ostendit unam divinitatem Patris et Filii. «Quamvis Pater dicatur solus verus Deus, non id dictum est ad repudiandum eum, qui ait: ego sum veritas (Io. XIV. 6); sed ad reiiciendos eos, qui non sunt natura veri, qualis est Pater eiusque Verbum. Sic enim Dominus ipse statim coniunxit: et quem misisti Iesum Christum. Qui si esset creatura, non coniunxisset et connumerasset se ipsum creatori suo. Quae enim societas vero cum non vero? Nunc autem quod seipsum coniunxit cum Patre, ostendit se naturae Patris esse, nosque docuit, se esse veri Patris verum genitum. Hoc etiam didicerat et docuit Iohannes scribens in sua epistola (1. Io. V.20): et sumus in vero, in Filio eius Iesu Christo, hic est verus Deus et vita eterna» (1) Athanas. contra Arian. or. III. n. 9. (Vide Tract. de Incarn. th. VI.)

Corollarium 3. Nec magis obest demonstratis in thesi

(1) Καὶ ὅμερ ἐν τῷ ἀληθίνῳ, ἐν τῷ διπλῷ κόστων Ι. Χ. οὗτος ἔστιν ὁ ἀληθινός θεός καὶ ζωὴ ψυχῶν. Ita citat Athanasius.

comparatio instituta a Christo Domino Io. XVII. 21: «ut omnes unum sint.... Ego in eis et tu in me, ut sint consummati in unum» (τέτελεσθεντο εἰς ἄν). Nam a) unitas Patris et Filii et Spiritus Sancti sine dubio est supremum exemplar sanctae unionis fidelium inter se invicem, quam Dominus roget a Patre. At per huiusmodi comparationes perfectio-
nis analogiae in creaturis cum perfectione in Deo sane non exprimitur identitas aut eadem ratio perfectionis divinae et perfectionis creatae; nisi forte dicas ad aequalitatem cum Deo nos instrui, quando Christus hortatur: estote ergo vos perfecti, *sicut* Pater vester coelestis perfectus est» Matth. V. 48. cf. Lev. XXI. 8; Lnc. VI.36; Eph.V.1. Multis disputat Athanasius or. III. contr. Arian. n. 17-25 de hac unitatis comparatione per particulam *sicut*, qua, inquit, non identitas sed imago et exemplar declaratur. b) Licet unitas, quam Dominus roget pro fidelibus, sit unitas non naturae, sed charitatis, tamen huic ipsi supponitur unitas naturae, qualis inter homines est, specifica scilicet. «Si non diligenter invicem, natura unum essent, dilectione non essent; si autem unum natura non essent, unum dici dilectione non possent..... Neque dixit, ut nobiscum sint unum, aut, ut ipsi et nos simus unum, sed: unum sint in nobis. Quoniam homines qui natura unum sunt, sumane et perfecte secundum suum modum unum esse non possunt iustitiae plenitudine, nisi in Deo perficiantur, ut unum sint in Patre et Filio; id est in ipsis unum, non cum ipsis unum» Aug. contr. Maximin. I. II. c. 22. n. 1. Denique c) aliquando Patres haec ipsa testimonia in Arianos retrorunt. Principium enim unitatis, quam Dominus postulat fidelibus, est in multis distinctis numero unum, Spiritus Sanctus scilicet qui datus est nobis, et Christus qui per naturam nostram assumptam est caput Ecclesiae, «ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem iuncturam subministracionis.... augmentum corporis facit in aedificatione sui in charitate» (Eph. IV. 16), et qui corpore suo, quod est unum numero, in sacramento Eucharistiae est causa et unius vinculum charitatis fidelium. Atque ita supernaturalis unitas fidelium spectata cum suo

principio est imago illius exemplaris, ubi una numero natura divina est formalis ratio unitatis Patris, Filii et Spiritus Sancti. « Cum de nobis dixit Salvator: sicut tu Pater in me et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint, non identitatem cum ipso nos habituimus significatur... sed est postulatio ad Patrem, ut Iohannes scribit, ut per ipsum Christum fidelibus impetrat Spiritum, per quem et videamus in Deo esse, et secundum hoc *in ipso Spiritu* coniungi. Quia enim Verbum est in Patre, Spiritus autem ex Verbo datur (*ἐν τῷ λόγῳ διδοται*), vult nos accipere Spiritum, ut hoc accepto atque habentes Spiritum Verbi quod est in Patre, videamus et nos per Spiritum unum esse in Verbo et per Verbum in Patre... Unde quemadmodum filii et dii efficiuntur per Verbum in nobis habitans, ita in Filio et in Patre erimus, et consensimur unum facti in Filio et in Patre, quia in nobis est Spiritus, qui est in Verbo et Verbum est in Patre » Athanas. l. c. n. 25. « Ego in eis et tu in me, ut sint consummati in unum... Constat, Verbum in nobis factum esse; nostrum enim corpus (nostram naturam) assumpsit. Et tu in me Pater; tuum enim Verbum sum: et siquidem tu in me es, quia tuum Verbum sum, ego autem sum in eis per meum corpus, et quia per te salus hominum in me perfecta est, rogo ut et ipsi unum sint... ut omnes tamquam a me gestati unum sint corpus, unus spiritus, occurrantque in virum perfectum (Eph. IV. 13). Etenim omnes qui de ipsis corpore participamus, unus corpus efficiuntur *unum Dominum in nobis* met ipsi *habentes* » Athanas. ib. n. 22. Praeclarissime argumentum in Arianos convertit s. Hilarius de Trinit. l. VIII. n. 13-17. « Ut sint unum, sicut nos unum sumus; ego in his et tu in me, ut sint perfecti in unum. Eos nunc, qui inter Patrem et Filium voluntatis ingerunt unitatem, interrogo, utrum per naturae unitatem hodie Christus in nobis sit an per concordiam voluntatis? Si enim vere Verbum caro factum est, et vere nos Verbum carnem cibum dominice sumimus, quomodo non naturaliter manere in nobis existimandus est?... Si vere igitur carnem corporis nostri Christus assumpsit... nosque vere sub mysterio carnem corporis sui

sumimus, et per hoc unum erimus, quia Pater in eo est et ille in nobis, quomodo voluntatis unitas asseritur? » (Vide Tract. de Eucharist.) (1).

THESES IV.

*Ex principiis theologicis textus 1. Io. V. 7.
genuinus demonstratur.*

« Secundum principia catholicæ munere Ecclesiæ sub assistentia Spiritus Sancti Scripturas sacras volut publicæ revelationis instrumenta custodiendi et discernendi a textibus humanis, locis 1. Io. V. 7. genuinus censeri debet. Ad modum conservationis' quod spectat, suppetant monumenta, quae letacionis immemorabilis antiquitatem demonstrant et sufficiens sunt praesidium historicum, ut a legitimis iudicibus de textus apostolica origine decerni potuerit. Documenta vero contraria quae obiciuntur, interpolationem non demonstrant; quamvis ex illis patcat omissionem textus in transcriptione codicium iam antiquitus plus minusve late propagata fuisse. »

I. Quoniam critici plures etiam inter catholicos, praesertim post editionem Novi Testamenti adornatam ab Augustino Scholz, fas esse putant genuinitatem testimonii, de quo agimus, in dubium vocare, aliqui etiam palam velut spurium illud respunt; necessarium putavi, principia catholicæ in Tractatibus de Traditione et de Scriptura expposita ac demonstrata ad praesentem quaestionem applicare, ut quid tenendum sit, intelligamus. Protestantes qui reputant auctoritate Ecclesiæ custodis et interpretis verbi Dei,

(1) Cavendum hic omnino est a nova quadam opinione hactenus inter Catholicos inaudita, qua Christus Dominus secundum humanitatem suam non solum in coelo communicaliter et in Eucharistia per transubstantiationem sacramentaliter, sed etiam extra Sacramenta in omnibus iustis realiter praesens et inhabitanus esse affirmatur. Ex modo loquendi istorum recentium ascetarum ceterum pietate praestantium suspiciari quis posset, eos argumenta et fundamenta, quibus usi olim sunt ubiquevarii, non satis habent perspecta. Tenendum sane est, quod ait s. Bonaventura 3. dist. 22. q. 2. « Ratione humanitatis, quantum est de se, in uno tantum loco est (Christus); quod enim sit in pluribus, hoc est sub Sacramento, secundum quod dicit Innocentius; scilicet quod Christus dicitur esse aliqui sacramentaliter, alii personaliter, alii localiter. Localiter est in coelo, sacramentaliter est in altari, personaliter (persona divina) ubique ».